

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalni zavod za programiranje razvoja

Radna verzija

PRIJEDLOZI RASTEREĆENJA PRIVREDE U FEDERACIJI BiH

Sarajevo, juni 2015.

Sadržaj

UVOD	3
CILJ RASTEREĆENJA PRIVREDE	4
UTICAJ RASTEREĆENJA PRIVREDE	5
STOPE OPOREZIVANJA PLATA U FBiH	6
PRIJEDLOZI ZA RASTEREĆENJE PRIVREDE	7
EFEKTI RASTEREĆENJA PRIVREDE	10
Zaposlenost	10
Siva ekonomija	10
Dugoročni ekonomski rast, konkurentnost i trgovinski deficit	11
UTICAJ SMANJENJA STOPA PO OSNOVU PLATA NA ZAPOSLENOST I JAVNE PRIHODE	12

UVOD

Svi strateški i operativni dokumenti u Federaciji BiH nakon rata, značajnu pažnju posvećuju rasterećenju privrede kao pretpostavci za privredni rast i toliko željeni rast zaposlenosti.

Danas ne postoji program rada niti jedne političke partije u FBiH (bez obzira da li se nalazi u poziciji ili opoziciji) koji vidno mjesto ne pridaje rasterećenju privrede, dakle o potrebi olakšanja pozicije privrede kao pretpostavci za ekonomski rast i rast standarda građana, postignut je opšti konsenzus.

U Programu rada Vlade FBiH za mandatni period 2015. – 2018. godine, u poglavlju S2) Smanjenje opterećenja na rad, eksplicitno je izražena opredjeljenost Vlade ka povećanju konkurentnosti domaće privrede smanjenjem obaveza po osnovu rada.

Zbog budžetskih problema na gotovo svim nivoima vlasti, danas u BiH ima veoma malo prostora za razvojne budžete i rast BDP-a podržan investicijama javnog sektora i nema gotovo nikakvih šansi za rast zaposlenosti u javnom sektoru. Zbog toga je od izuzetne važnosti rast privatnog sektora, rast privatnog investicionog potencijala i rast zaposlenosti u privatnom sektoru.

Međutim, za rast privatnog sektora treba obezbijediti stimulativan poslovni ambijent. Prvi put nakon rata, Vlada FBiH se jasno i nedvosmisleno opredjelila za unapređenje poslovnog ambijenta i rasterećenje privrede što će, ekonomske zakonitosti nam govore, dovesti do privrednog rasta i rasta zaposlenosti.

Ideja koju razmatramo u ovom dokumentu je ideja prihodno neutralnog rasterećenja privrede, sa značajnim smanjenjem direktnog oporezivanja rada uz povećanje oporezivanja potrošnje i drugih poreza koji ne opterećuju privredu.

Ekonomska teorija sugerše da bi se na ovaj način uspostavio efikasniji poreski sistem. Ideja prebacivanja tereta oporezivanja sa direktnih na indirektno poreze, nije nova. Ona je prisutna u teoriji već duži niz godina, ali u našoj praksi i javnosti do sada je niko ozbiljno nije razmatrao.

U ovom dokumentu su iznesena četiri prijedloga za rasterećenje privrede kako bismo pokazali kako smanjenje oporezivanja rada utiče na rast zaposlenosti i rast javnih prihoda u dugoročnom periodu. Ne prejudiciramo niti jedan od razmatranih prijedloga jer smo svjesni da se o značajnijem rasterećenju privrede, a ono je nužno s obzirom na izuzetno nisku konkurentnu poziciju privrede BiH, mora postići konsenzus na državnom i entitetskom nivou. Teoretski gledano postoji veoma mnogo varijanti smanjenja oporezivanja rada i u konsultacijama na horizontalnom i vertikalnom nivou se može doći do sasvim novog prijedloga. Konsenzus bi se trebao postići čak i za pojedine poreze koji su u nadležnosti entiteta kojim bismo kompenzirali manjak javnih prihoda zbog smanjenja obaveza po osnovu rada. Npr., ukoliko bismo kao kompenzaciju koristili porez na telekomunikacione usluge mobilne mreže ili porez na transakcije finansijskih institucija (uveden u 9 zemalja EU), telekom operateri i finansijske institucije u FBiH bi bili manje konkurentni ukoliko se ovi porezi ne bi uveli na području cijele BiH.

CILJ RASTEREĆENJA PRIVREDE

Već dugi niz godina, direktno oporezivanje rada i dobiti se smatra kao veoma prihvatljiv i pravedan način oporezivanja, jer podrazumijeva da oni koji imaju više, daju veći doprinos finansiranju javne potrošnje. Ali, praksa je pokazala da preveliko oporezivanje kapitala (porez na dobit) i rada (porez i doprinosi na plate), imaju presudnu ulogu na preseljenje kapitala iz jedne zemlje u drugu, tj. iz zemlje sa višim direktnim porezima u zemlje sa nižim direktnim porezima i upravo se na ovome počela graditi konkurentna pozicija nacionalnih privreda, te se rasterećenje privrede direktnim porezima počelo tretirati kao način za privlačenje stranih direktnih investicija.

Takođe, preveliko oslanjanje na direktne poreze uslovljava povećane troškove administracije jer je način prikupljanja istih veoma zahtjevan i traži velike ljudske resurse, tako da su se zemlje sve više odlučivale na veću primjenu poreza građana i indirektnih poreza poput poreza na dodanu vrijednost, akciza i carina.

Cilj ovog dokumenta je razmatranje prijedloga rasterećenja privrede kao pretpostavke za povećanje konkurentnosti privrede na domaćem i inostranom tržištu s jedne strane i smanjenje „sive“ ekonomije sa druge strane.

Sporo otvaranje radnih mjesta i uopšte niska tražnja radne snage ključni je problem nezaposlenosti u BiH. Ne postoji proces kreiranja radnih mjesta koji može apsorbovati priliv radne snage na tržište rada.

BiH, u poređenju sa zemljama u okolini, posebno sa zemljama članicama EU, ima, uz Makedoniju, najnižu stopu zaposlenosti radne snage. Od ukupnog broja nezaposlenih, 86,6% su dugoročno nezaposleni (preko godinu dana). Polovina nezaposlenih (50,3%) je nezaposlena preko pet godina.

Osnovni problem bh ekonomije je slaba konkurentnost domaće privrede. Konkurentnost privrede u globalnoj ekonomiji je veoma važna pretpostavka za dugoročni ekonomski razvoj. Koncept konkurentnosti podrazumijeva razvoj i osposobljavanje preduzetništva za međunarodno nadmetanje, jačanje domaćih izvoznih kapaciteta i proizvodnje, te stvaranje uslova za kontinuirano povećanje investicija u konkurentne privredne grane. Jačanje konkurentnosti posebno je bitno za malu tranzicionu zemlju i potencijalnog člana EU kao što je BiH.

Prema posljednjem izvještaju o globalnoj konkurentnosti, BiH je najmanje konkurentna evropska zemlja. Zajedno s ostalim zemljama Jugoistočne Evrope čini najnekonkurentniji region Evrope. Pored toga, u periodu nakon 2006. godine, evidentan je i trend daljeg opadanja konkurentnosti bh ekonomije i povećanja jaza između predzadnje ekonomije (Srbija) i BiH kao posljednje, najnekonkurentnije ekonomije, od 12 najmanje konkurentnih evropskih zemalja.

Suština ovog dokumenta je smanjenje direktnih poreza koji opterećuju cijenu rada čime utičemo na povećanje konkurentnosti domaće privrede (obaveze po osnovu

plata su trošak preduzeća) uz povećanje i uvođenje drugih poreza koji ne utiču na konkurentnost jer se ne plaćaju prilikom izvoza i troškovno ne opterećuju privredu.

Budući da rasterećenjem privrede javni sektor ostaje bez dijela prihoda, neophodno je iste nadoknaditi kako ne bi došlo do poremećaja u javnoj potrošnji.

Kompenzacija nedostajućih javnih prihoda (neutralni karakter smanjenja nameta privredi) zbog smanjenja direktnih poreza mogla bi se izvršiti izborom mjera na slijedeći način:

- uštedama u javnom sektoru,
- uvođenjem drugih, sa stanovišta ekonomskog rasta, efikasnijih vidova direktnih poreza koji ne opterećuju privredu (porez na nepokretnu imovinu, porez na dobitke od igara na sreću, porez na transakcije finansijskih institucija, porez na usluge registracije automobila, porez na luksuzne automobile, porez na telekomunikacijske usluge korištenja mobilne mreže, porez na neobrađeno poljoprivredno zemljište, porez na nekorištene preduzetničke nekretnine, porez na neizgrađeno građevinsko zemljište, porez na zagađenje),
- povećanjem akciza na visokotarifnu robu, i na kraju, kao posljednja opcija,
- povećanjem stope PDV-a, ukoliko to bude neophodno.

Navedeni načini nadoknade sredstava javnom sektoru bi mogli da se kombinuju sa uvođenjem progresivnog oporezivanja plata (platni razredi), oporezivanjem svih naknada po osnovu rada (topli obrok, prevoz, regres i sl.), smanjenjem cenzusa za obuhvat obveznika PDV-a, ukidanjem ili smanjenjem parafiskalnih davanja privrede (vodni doprinos, doprinos za šume i turističke zajednice) i sl.

Rješanja koja predlažemo u ovom dokumentu su u cjelosti u skladu sa aktuelnim regionalnim i evropskim trendovima, u cjelosti slijede ekonomsku logiku, iskustva globalne ekonomije i mišljenja, stavove, analize i studije poznatih evropskih i svjetskih ekonomista.

UTICAJ RASTEREĆENJA PRIVREDE

U dugoročnom periodu stvaraju se uslovi za nove investicije i zapošljavanje (smanjuju se obaveze preduzeća i povećava akumulacija), što utiče na rast privrednih subjekata, a time i ukupan rast privrede.

Rasterećenje privrede će pozitivno uticati i na javni sektor u dugoročnom periodu, jer će doći do rasta i veće stabilnosti javnih prihoda zbog rasta zaposlenosti (više javnih prihoda po osnovu oporezivanja plata) i rasta privatne potrošnje (veći prihodi od PDV-a, akciza).

I interes građana će biti zadovoljen u dugoročnom periodu jer ekonomska logika govori da će doći do značajnog porasta zapošljavanja (niža cijena rada utiče na veću potražnju za radnom snagom). Nema većeg interesa za građane od povećanog zapošljavanja jer samo građani koji rade i redovno primaju platu imaju šansu da zadovolje osnovne životne potrebe i ne budu siromašni.

Posebno treba imati u vidu da su preduzeća ta koja stvaraju profit u koji se „ugrađuju“ ostali subjekti društva. Stoga, rasterećenjem privrede i na taj način povećanjem konkurentnosti, prvenstveno radimo u interesu privrede kako bismo stvorili uslove za pravljenje što je moguće većeg „nacionalnog kolača“. Kasnije, kad se on stvori, njegova pravedna i efikasna raspodjela će biti mnogo manji problem od njegovog stvaranja.

U kratkoročnom periodu (jedna godina), efekat rasterećenja privrede na javni sektor je neutralan jer se prihodi neće promijeniti.

STOPE OPOREZIVANJA PLATA U FBiH

Tabela 1.

	Osnovica bruto plata	Osnovica neto plata
PIO	23,0%	36,06%
Zdravstvo	16,5%	25,87%
Nezaposlenost	2,0%	3,13%
Zaštita od nesreća	-	0,50%
Porez na dohodak 10% *	3,53%	5,39%
UKUPNO	45,03%	70,95%

*Osnovica poreza na dohodak je neto plata sa ukalkulisanim porezom na dohodak umanjena za lični odbitak

Prema izvještaju Svjetske banke “BiH – Izazovi i preporuke za reforme - Pregled javnih rashoda i institucija“ iz februara 2012. godine, stope socijalnih doprinosa u FBiH su mnogo više u odnosu na druge zemlje.

Prema ovom dokumentu, ukupna stopa socijalnih doprinosa u FBiH iznosi 41,5% na bruto plate, što je mnogo više od prosjeka zemalja Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) – 29,5% i prosjeka 8 novih članica EU (Poljska, Mađarska, Češka, Slovenija, Slovačka, Estonija, Litvanija i Letonija) – 38,1%.

Tabela 2. Poreski klin u zemljama OECD-a, stope poreza i doprinosa u % (osnovica za doprinose bruto plata)

	Porez na dohodak	Doprinosi na platu	Doprinosi iz plate
Belgija	21.8	10.8	23.0
FBiH	10.0	10.5	31.0
Austrija	12.8	14.0	22.6
Mađarska	12.5	14.4	22.2
Češka	9.1	8.2	25.4
Slovenija	9.6	19.0	13.9
Slovačka	7.2	10.2	23.8
Grčka	7.1	12.7	20.6
Estonija	13.2	1.5	25.4
Turska	10.6	12.8	14.9
Poljska	6.0	15.3	14.4
SAD	15.7	7.0	8.9
Kanada	13.9	6.8	10.8
Engleska	13.0	8.4	9.7
Irska	14.9	3.6	9.7
Izrael	8.3	7.4	4.8
OECD prosjek (36.0%)	13.4	8.3	14.3

Izvor: *country submissions, OECD Economic Outlook Volume 2014 (No. 96).*

Prethodna tabela prikazuje ukupan poreski klin u pojedinim zemljama OECD-a u 2014. godini. Vidljivo je da se FBiH nalazi odmah iza Belgije po poreznim opterećenjima rada (ispred Austrije), s tim da produktivnost FBiH nije ni blizu produktivnosti Belgije ili Austrije.

Po poreskoj konkurentnosti, najkonkurentnije zemlje OECD-a su SAD, Kanada, Engleska, Irska i Izrael.

PRIJEDLOZI ZA RASTEREĆENJE PRIVREDE

Serija nedavno objavljenih OECD studija je, na osnovu teorijskih i empirijskih pokazatelja, ustanovila rangiranje poreskih oblika prema ekonomskoj efikasnosti. Periodični porezi na (nepokretnu) imovinu su rangirani kao ekonomski najefikasniji oblik oporezivanja, dok se na drugom mjestu nalazi oporezivanje potrošnje. Oporezivanje rada je rangirano na trećem mjestu, dok oporezivanje kapitala zauzima posljednje mjesto, kao poreski oblik koji najnegativnije utiče na ekonomski rast (pogledati studije Johansson, 2008; Arnold, 2008; Myles, 2009) jer povećanje opterećenja privrede kroz oporezivanje rada i kapitala smanjuje mogućnosti privredi za nove investicije i novo zapošljavanje.

Dakle, predloženi način rasterećenja privrede u ovom dokumentu je u skladu sa OECD preporukama i saznanjima ekonomske teorije koji imaju za cilj uspostavljanje efikasnijeg poreskog sistema u kome se oporezivanje rada zamjenjuje ekonomski efikasnijim oporezivanjem potrošnje i drugim vidovima poreza koji ne opterećuju privredu.

Tabela 3. Rangiranje poreskih oblika – kriterij efikasnosti

	PREPORUKA OECD		STANJE U BiH i FBiH
1.	Porez na nepokretnu imovinu	1.	Oporezivanje plata
2.	Porez na potrošnju	2.	Porez na potrošnju
3.	Oporezivanje plata	3.	Porez na kapital
4.	Porez na kapital	4.	Porez na nepokretnu imovinu ne postoji

U ukupnoj javnoj potrošnji BiH, najviše učestvuje oporezivanje rada. Rasterećenjem privrede po ovom osnovu i povećanim oporezivanjem potrošnje i imovine, promijenili bismo dosadašnju praksu i na taj način omogućili privrednicima bolje poslovno okruženje.

Pošto u ukupnom opterećenju rada najviše učestvuju doprinosi, procjena je da je smanjenje stopa doprinosa za socijalno osiguranje najpogodniji način da se smanji fiskalno opterećanje rada.

Postavlja se, međutim, pitanje: da li bi efekti fiskalnog rasterećenja bili makroekonomski relevantni, odnosno da li bi značajno uticali na rast privrede i povećanje zaposlenosti? Ekonomska teorija i praktična iskustva govore da je odgovor potvrđan, jer bi značajnije rasterećenje privrede na prvom mjestu poboljšalo likvidnost firmi i doprinjelo opstanku postojećih, a potom kroz rast akumulacije i investicija doprinjelo bi i privrednom rastu i novom zapošljavanju.

Šta bi ovakvo rasterećenje značilo za platežnu sposobnost privrede u situaciji kada poslodavci teško dobijaju kredite od banaka (ako i ih i dobiju, kamatne stope su visoke), ne treba mnogo komentarisati. Isto tako, privreda FBiH bi postala znatno konkurentnija u poreskom smislu na međunarodnom tržištu što bi povećalo izvoz (smanjuje se cijena koštanja domaćih proizvoda). Značajnije rasterećenje privrede pozitivno bi uticalo i na direktne strane investicije s obzirom da se troškovi poslovanja u FBiH značajno smanjuju.

Od presudnog značaja je da se rasterećenje privrede provede na način koji osigurava fiskalnu održivost i to upravo činimo neutralnim principom jer manjak javnih prihoda smanjenjem oporezivanja rada, u cjelosti nadoknađujemo uštedama u javnom sektoru, dodatnim oporezivanjem potrošnje i drugim porezima koji ne opterećuju privredu.

U složenoj situaciji kakva je danas u BiH, jedino je makroekonomski održivo rasterećenje privrede kojim se učešće javnih prihoda u BDP-u ne mijenja u kratkoročnom periodu i koje dovodi do umjerenog povećanja javnih prihoda u dugoročnom periodu. Smanjenje obaveza po osnovu rada koje bi dovelo do značajnijeg smanjenja javnih prihoda u odnosu na BDP, ili bi smanjilo kvalitet i dostupnost javnih usluga, ili bi dovelo do povećanja javnog duga, što je vjerovatnija opcija.

Tabela 4. Prijedlozi stopa nakon rasterećenja – osnovica neto plata

Zbirna stopa – osnovica neto plata %	0	I	II	III	IV
	70,95	62,48	57,09	44,23	36,06
Nedostajući javni prihodi u mil. KM	0	185	302	583	761

Iz navedenog pregleda je vidljivo da se rasterećenjem u varijanti I stvaraju uštede privredi u iznosu od oko 185 mil. KM, u varijanti II oko 302 mil. KM, u varijanti III uštede su oko 583 mil. KM i u varijanti IV iznos ušteta privredi iznosi oko 761 mil. KM. Nedostajući javni prihodi su konsolidovani (umanjeni) za obaveze po osnovu plata od strane javnog sektora (ministarstva, organi uprave, agencije, zavodi i sl.) koje se smanjenjem oporezivanja rada neće plaćati i ostaju u budžetima.

Budući da u svim varijantama rasterećenja privrede dolazi do smanjenja javnih prihoda, neophodno je izvršiti kompenzaciju. Kompenzacija javnih prihoda bi mogla da se uradi na slijedeći način:

a) nadležnost entiteta

- Uštedama u javnom sektoru (budžetska i vanbudžetska potrošnja)
- Uvođenjem poreza na nepokretnu imovinu (stambeni pr. preko 25 m² po članu obitelji, vikend kuće i sl.)
- Uvođenjem poreza na transakcije finansijskih institucija (banke, berze, investicioni fondovi, osiguravajuća društva)
- Uvođenjem poreza na usluge registracije automobila
- Uvođenjem posebnog poreza na luksuzne automobile (prema kubikaži)
- Uvođenjem poreza na telekomunikacijske usluge korištenja mobilne mreže
- Uvođenjem poreza na dobitke od igara na sreću
- Uvođenjem poreza na neobrađeno poljoprivredno zemljište
- Uvođenjem poreza na nekorištene preduzetničke nekretnine
- Uvođenjem poreza na neizgrađeno građevinsko zemljište
- Uvođenjem poreza na zagađanje.

b) nadležnost Bosne i Hercegovine

- Povećanjem akciza na visokotarifnu robu i ako je potrebno, za razliku koja nedostaje
- Povećanjem stope PDV-a.

EFEKTI RASTEREĆENJA PRIVREDE

Zaposlenost

Ekonomska i tržišna logika govori da smanjenje cijene radne snage, dovodi do povećanja akumulacije i poreske konkurentnosti privrede, povećava tražnju za radnom snagom i na taj način utiče na povećanje broja zaposlenih i smanjenje dugoročne nezaposlenosti. Rasterećenje privrede bi pozitivno djelovalo na domaće i strane investicije, a to bi svakako, smanjilo broj nezaposlenih.

Siva ekonomija

Ključna karakteristika poreskog sistema u BiH je snažna oslonjenost na oporezivanje rada (u finansiranju javne potrošnje u FBiH, direktni porezi učestvuju sa 3,14% BDP-a više nego indirektni porezi), što otežava poziciju privrede i za posljedicu ima veliki broj zaposlenih u neformalnom sektoru (siva ekonomija). Direktna veza između visine fiskalnog opterećenja i sive ekonomije vidi se i iz činjenice da je najveća stopa neformalne zaposlenosti kod poljoprivrednika i radnika sa malim platama. U FBiH je poresko opterećenje zaposlenih sa niskim primanjima jedno od najviših u Evropi.

Iskustva nas uče da je poreske utaje najteže vršiti u dijelu poreza građana koji ne opterećuju privredu (lakše je doći do podataka o imovini radi razreza poreza i jednostavnija je naplata) i sistemu indirektnih poreza gdje je neophodno organizovati sistem utaje tokom čitavog lanca (od proizvodnje i uvoza do maloprodaje). Otkrivanje poreske utaje na bilo kom stadiju proizvodnje ili prometa dovelo bi do naplate poreza za cjelokupnu dodatnu vrijednost u prethodnim stadijima. Sistem PDV-a, u dobroj mjeri je samokontrolirajući sistem jer su svi u lancu od proizvodnje do konačne potrošnje, zainteresovani da dobiju fakturu o nabavci koja će im omogućiti povrat ulaznog PDV-a. PDV je višefazni porez koji plaćaju svi u lancu na svoj dio dodane vrijednosti, pa je sasvim logično da je poreske utaje najteže vršiti u PDV sistemu. To znači, da bi se uspješno utajio porez mora se izvršiti utaja u svim fazama, što je poprilično teško. Ekonomski analitičari smatraju da je, danas u svijetu, sa stanovišta obračuna i naplate, PDV najpouzdaniji porez.

Takođe, za efikasnu naplatu poreza od građana ima jako puno mogućnosti (naplata prilikom registracije vozila, preko računa za telefon, električnu energiju, prilikom izdavanja ličnih dokumenata itd).

S druge strane, iskustva iz istočne evrope i zemalja bivše Jugoslavije govore da je siva ekonomija najprisutnija u oblasti rada. U privrednom životu BiH i FBiH, prisutna su tri načina utaja u oblasti rada. Prvi način je kada poslodavci uopšte ne prijavljuju radnike („rad na crno“). U tom slučaju radi se o utajama cjelokupnog iznosa obaveza po osnovu isplaćenih plata. Drugi način je kada poslodavci prijavljuju radnike na zakonski minimalne plate, a razliku do pune plate isplaćuju „na ruke“ („rad na sivo“). Treći način utaja u oblasti rada je najbenigniji a sastoji se u „snižavanju plata“ uz maksimalno zakonsko povećanje naknada koje nemaju karakter plata (topli obrok, troškovi prevoza, regres i sl.) koje nisu oporezovane.

S obzirom na stimulatívne stope oporezivanja rada koje predlažemo, može se očekivati da značajan broj privrednika neće imati potrebe da prikriva isplatu plata, a time i obaveze po osnovu plata. Za pretpostaviti je da bi značajnim smanjenjem opterećenja zarada došlo do povećanja poreske discipline što bi dodatno smanjilo sivu ekonomiju i rezultiralo dodatnim javnim prihodima.

Sistem indirektnih poreza je tako uređen da je znatno teže prikriti obaveze po ovom osnovu i u praksi nije zabilježen slučaj da neki poslodavac uredno prijavljuje sve radnike i plaća u potpunosti sve obaveze po osnovu isplata plata, a da sa druge strane vrši poreznu evaziju u sistemu PDV-a. Obrnutih slučajeva ima mnogo, tj. da privredni subjekti uredno plaćaju indirektnu poreze, a da prikrivaju direktne poreze u oblasti rada. Iz navedenog proizlazi da su poreske utaje znatno više u oblasti direktnih poreza koji oporezuju plate, nego u oblasti indirektnih poreza. Prema nekim procjenama, godišnja utaja PDV-a u EU iznosi 2-2,5% BDP-a,¹ što je znatno niže od utaja u oblasti rada.

Zbog toga je sasvim jasno i logično da bi se smanjenim oporezivanjem oblasti u kojima su poreske utaje najviše zastupljene (direktni porezi koji opterećuju rad) i povećanim oporezivanjem oblasti u kojima je siva ekonomija najmanje prisutna (porezi građana, akcize i PDV), automatski smanjio obim sive ekonomije u BiH i FBiH.

Dugoročni ekonomski rast, konkurentnost i trgovinski deficit

Rasterećenjem privrede, snizile bi se cijene izvoznih dobara što bi doprinjelo povećanju cjenovne konkurentnosti bh privrede. Na taj način direktno se utiče na stvaranje uslova za povećanje izvoza, a time i smanjenje trgovinskog deficita koji je danas u BiH veoma izražen. Istraživanja pokazuju da rast izvoza, odnosno prodaje na inostranom tržištu, omogućava dva puta više radnih mjesta nego isti kvantitet prodaje na domaćem tržištu.

¹ Dinka Antić, 2008, „Barijere u sistemu PDV-a i tržišna konkurentnost“

Poreska konkurentnost predstavlja jednu od najbitnijih odrednica ukupne konkurentnosti zemlje. Poreska konkurentnost je, ustvari, takmičenje među državama u privlačenju stranih direktnih investicija poreskim instrumentima i podsticajima, što presudno utiče na privredni i ukupan ekonomski rast.

Direktni porezi koji opterećuju privredu obrnuto su proporcionalni konkurentnosti privrede. Viši direktni porezi uzrokuju više troškove preduzeća što utiče na smanjenje konkurentnosti, i obrnuto, niži direktni porezi doprinose povećanju konkurentnosti privrede.

Teorija ekonomskog rasta sugerira da je oporezivanje potrošnje i imovine građana ekonomski efikasnije od oporezivanja faktora proizvodnje, što je važan argument u korist smanjenja oporezivanja rada.

Na osnovu naprijed izloženog, može se zaključiti da bi rasterećenje privrede imalo pozitivne efekte na privredno okruženje i privredni rast, konkurentnost bh izvoza i nivo zaposlenosti, ne izazivajući pri tom nikakve značajnije negativne efekte.

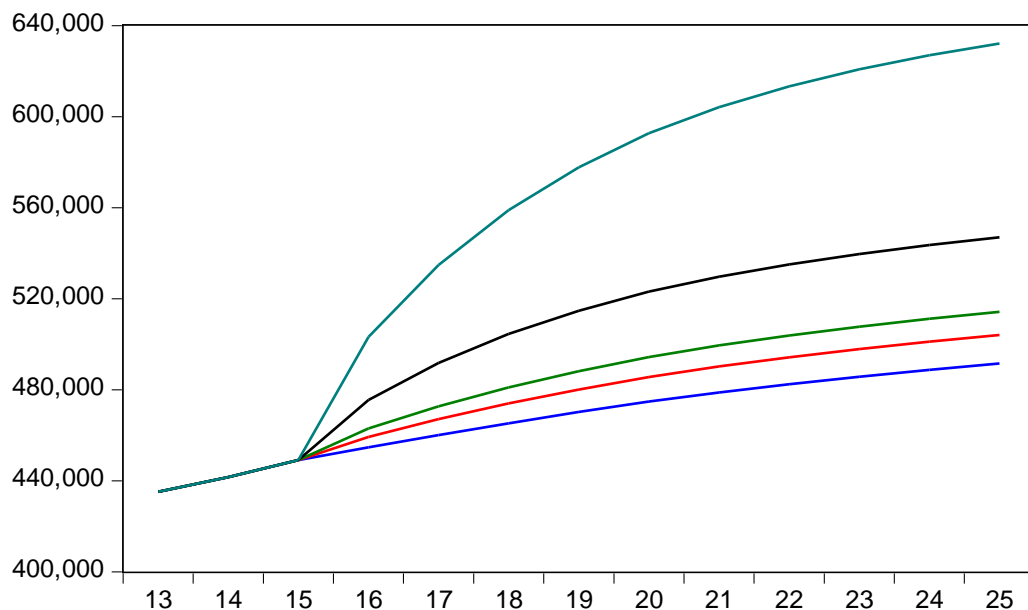
UTICAJ SMANJENJA STOPA PO OSNOVU PLATA NA ZAPOSLENOST I JAVNE PRIHODE

Simulaciju smanjenja stopa oporezivanja rada u FBiH i njen uticaj na rast zaposlenosti i javnih prihoda, u okviru Twining projekta EU, radio je Institut za napredne studije Beč prema modelu Dr Klause Weyerstraša koji je prilagođen našim prilikama.

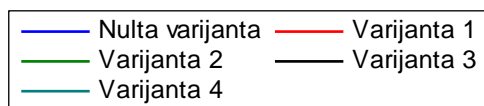
Iz tabele koja slijedi vidljivo je da bi, prema nalazima Instituta u Beču, broj zaposlenih u desetogodišnjem periodu (2025. godina), porastao za 49.970, ukoliko ne bi bilo reformi.

Sa rasterećenjem privrede od 8,47% na neto plate u varijanti I (5,5% na bruto plate) 2025. godine bi se broj zaposlenih povećao za oko 12.500 (prosječno godišnje oko 1.250), sa rasterećenjem od 13,86% u varijanti II (9,00% na bruto plate) broj zaposlenih bi porastao za oko 22.700 (prosječno godišnje za oko 2.270), sa rasterećenjem od 29,27% u varijanti III (19% na bruto plate) broj zaposlenih bi bio veći za oko 55.400 (prosječno godišnje za oko 5.540) i rasterećenje privrede od 34,66% u varijanti IV (22,53% na bruto plate) bi donijelo rast zaposlenosti prema nalazu Instituta u Beču za oko 140.500 (prosječno godišnje za oko 14.050), što znači da bi ukupan broj zaposlenih u ovoj varijanti na kraju 2025. godine porastao za oko 190.000.

Projekcija broja zaposlenih u FBiH do 2025

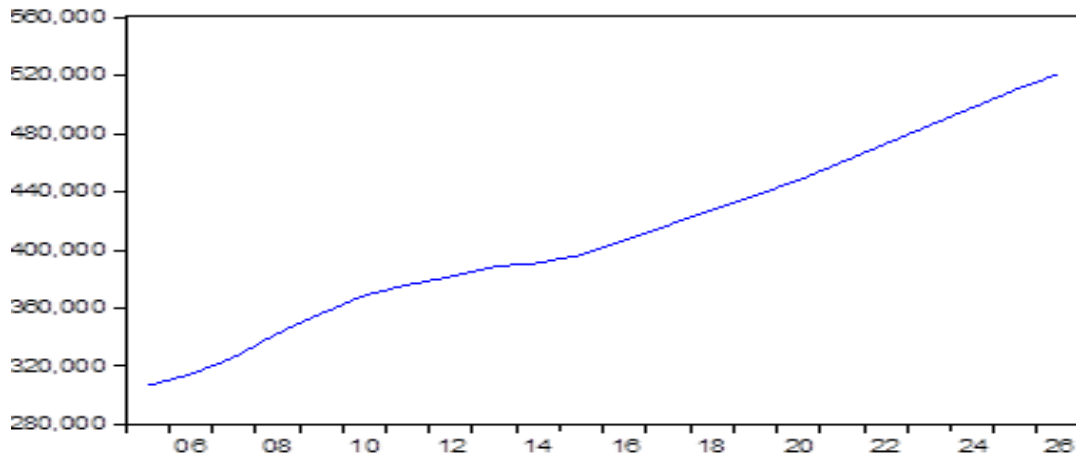
Izvor: Model Instituta za napredne studije Bec, obrada FZZPR

Prema procjeni Instituta za napredne studije u Beču, u varijanti IV rasterećenja privrede za 34,66% na neto plate (22,53% na bruto plate), na kraju 2025. godine, budžetski prihodi u FBiH bi porasli za oko 880 mil. KM, prihodi PIO-a za oko 320 mil. KM i prihodi zdravstvenog sektora za oko 220 mil. KM. Dakle, ukupni javni prihodi u ovoj varijanti bi porasli na kraju 2025. godine za oko 1.400 mil. KM.

U varijanti IV, već 2020. godine bi bio ostvaren suficit federalnog budžeta u procentu od 2,7% BDP-a i takav trend bi bio nastavljen i u narednom periodu. Procjenjuje se da bi se u 2025. godini, suficit federalnog budžeta stabilizirao na oko 1,4% BDP-a, što je izuzetno važno sa stanovišta obezbjeđenja razvojnog budžeta i povećanja javnih investicija.

Projekcija broja penzionera do 2025 u FBiH

Izvor: Model Instituta za napredne studije Beč, obrada FZZPR

Bosna i Hercegovina i FBiH se suočavaju sa procesom starenja populacije, odnosno povećanjem udjela treće dobi u ukupnoj populaciji. Prosječan broj penzionera u 2012. godini je iznosio 377.975, u 2013. godini 385.181, dok je na kraju 2014. godine iznosio 392.265. U periodu 2008. – 2013. godine broj penzionera kontinuirano je rastao po prosječnoj stopi od 2,9% godišnje. Projekcije rasta broja penzionera nam govore da ćemo u 2025. godini imati preko 500.000 penzionera, što znači da bi, ukoliko ne bi bilo reformi, odnos broja penzionera i radnika bio 1:0,9. Sa npr. varijantom IV rasterećenja privrede, ovaj odnos bi bio 1:1,25. Samo dugoročno i stabilno povećanje zaposlenosti može doprinjeti stabilizaciji fonda penzionog osiguranja i povećanja prosječnih penzija.

Projekcije rasta broja penzionera pozivaju na hitne reformske korake. Rasterećenje rada i povećanje broja radnih mjesta predstavlja najracionalniju reformu i najveći doprinos stabilizaciji penzionog fonda. Ovakav pristup bi ujedno predstavljao i osnov za strategiju održivosti, i uz dodatne mjere bi osigurao dugoročnu stabilnost PIO fonda. Također, na ovaj način je moguće smanjiti rizik od siromaštva penzionera, kao i povećati efikasnost u naplati (manje opterećenje rada podrazumijeva veći oportunitetni trošak izbjegavanja plaćanja).

Institut za napredne studije Beč

Dr. Klaus Weyerstraß

UTICAJ SMANJENJA STOPA PO OSNOVU PLATA NA ZAPOSLENOST 2025.

R. br.	Varijanta	Smanjenje stopa za %		PDV %	Zbirna neto stopa %	Broj zaposlenih	Povećanje/ 2014. 441.554	Povećanje/ Bez reformi 491.524
		Bruto	Neto					
1.	Postojeće stanje bez reformi	-	-	17	70,95	491.524	49.970	-
2.	Doprinosi - dio	5,5	8,47	20	62,48	504.034	62.480	12.510
3.	Doprinosi - dio	9	13,86	22	57,09	514.256	72.702	22.732
4.	Doprinosi – fazno 3 god	19	29,27	18	44,23	533.199	91.645	41.675
5.	Doprinosi - jednokratno	19	29,27	18	44,23	546.914	105.360	55.390
6.	Doprinosi + Porez (10%) – fazno 3 god	22,53	34,66	19	36,06	606.136	164.582	114.612
7.	Doprinosi + Porez (10%) - jednokratno	22,53	34,66	19	36,06	632.048	190.494	140.524
8.	Doprinosi + Porez (10%) - jednokratno	22,53	34,66	21,5	36,06	623.178	181.624	131.654

Institut za napredne studije Beč
Dr. Klaus Weyerstraß – Simulacija

Makroekonomski indikatori – efekti

1	Broj zaposlenih		Stepen zaposlenih	Rast javnih prihoda				Bilans Federalnog budžeta % BDP-a
	2	3		4	5	6	7	
	bez reforme	Varijanta IV 36,06%		reforma ukupno	budžeti	zdravstvo	PIO	
2014.	441.554	441.554	26,6					-
2016.	454.633	458.031	27,9	222	137,2	34,6	50,2	-
2017.	460.046	469.048	28,8	335	207,2	52,3	75,7	
2018.	465.260	495.078	30,6	462	285,7	72,1	104,4	
2019.	470.209	530.754	33,1	684	423,0	106,7	154,6	
2020.	474.847	574.675	36,1	990	612,2	154,4	223,7	+2,7%
2021.	478.798	604.182	38,4	1.100	680,2	171,6	248,6	
2022.	482.377	613.326	39,4	1.192	737,1	186,0	269,4	
2023.	485.686	620.778	40,3	1.270	784,9	198,1	287,0	
2024.	488.732	626.922	41,2	1.380	853,4	215,3	311,9	
2025.	491.523	632.048	42,0	1.426	881,8	222,5	322,3	+1,4%